

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

ויחי

טבת התשפ"ה בשל"ן
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

חשיבות ההשתתפות בצער השכינה על חרבן בית המקדש, ובפרט לתלמידי חכמים. ולגבי הראיה מזה שאלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה מפני שזמר יווני לא פסק מפומיה, וכי זאת הסיבה שהקב"ה לא אמר שמועה מפיו וכו', ולבסוף כן אמר מאמר בשמו אשר קשור דוקא לצער על חרבן ביהמ"ק.

השלמה לגבי השאלה מדוע רבי מאיר קבור מעומד, בגלל מה שגרם לברוריה אשתו.

המשך בעניין בית שמאי ובית הלל, מדוע אין הלכה כבית שמאי. דברי ספר מגלה עמוקות, כי נעשה אדם זהו ר"ת, נ'מלך ע"ם ש'מאי ה'לל, ויסוד כללי כי ברמזים ובגימטריאות וכדו' לא מחשיבים את האות וא"ו השימושית, וכן לא את המלה 'את', וכדומה.

חידוש נפלא במאמר המובא בסוף ששה סדרי משנה – לאחר מחלוקת ב"ש וב"ה בעניין מתי חלות דבש נחשבות משקה – עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשרה עולמות וכו'. וביאור העניין שתלמידי בית שמאי וב"ה לא שימשו כל צרכם, שאינם אשמים בכך.

ביאור המחלוקת שבין המצפה איתן לבין הגרי"ז שטרן, בעניין הגימטריא שבמלים 'מסוף העולם ועד סופו', כלפי מספר הפעמים שהזכר רבי עקיבא בש"ס וכו'.

תשובה לשואל לגבי מה שאמר מרן שליט"א בשיעורו השבועי [מוצש"ק וירא], בעניין אכילת דגים בסעודה המפסקת.

בעניין 'מבצע התרגום' שעושים כעת. חשיבות קריאת התרגום, הן מצד החיוב מתקנת חז"ל, והן מצד התועלת שישנה בכך בפרט בזמנינו.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 771

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לברכת והצלחת הנדיב היקר רב פעלים לתורה ולתעודה רודף צדקה וחסד ידידנו הנעלה והמופלא כש"ת רבי יהונתן שמואל בן רבקה דינה, וכל יוצאי חלציו. השם ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. וכן השיעור מוקדש לע"ז זכה בת סעיד ע"ה בעבור שהתנדבו נכדיה למוסדות פעולת צדיק.

וכן להצלחת ידידנו היקר רבי זכאי בן זכריה גיבלי הי"ו, מארצות הברית, ולהצלחת כל בני משפחתו שיחיו, בעבור שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ץ. כמו כן השיעור מוקדש להצלחת רבי נדב ב"ר ישראל חגבי הי"ו, מהעומדים במערכה מול כל אויביו ושונאיו, להצלחתו ולהצלחת כל בני ביתו שיחיו, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן לעילוי נשמת רבי יואל בן אבא אלעזר ז"ל תנעב"ה, ע"י משפחת המנוח אשר נפטר כשהוא בן ל"ב, שבשבע שבועות חל היאר-צייט שלו. בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו"כ השיעור מוקדש ע"י רבי משה בן אברהם בסול הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו והצלחת נ"ב וכל בני משפחתו בכל העניינים, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. וכן מוקדש השיעור ע"י רבי משה ישראל בן מנחם מנדל הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש - אחרון אחרון חביב - ע"י ידידנו הרב אהד נהרי הי"ו לרפואת אשתו שירן בת אברהם תחי', שמתנדב תמיד לעמותת נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

חשיבות ההשתתפות בצער השכינה על חרבן בית המקדש, ובפרט לתלמידי חכמים. ולגבי הראיה מזה שאלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה מפני שיזמר יונו"י לא פסק מפומיה, וכי זאת הסיבה שהקב"ה לא אמר שמועה מפיו וכו', ולבסוף כן אמר מאמר בשמו אשר קשור דוקא לצער על חרבן ביהמ"ק.

בהמשך לצום עשירי בטבת, שחל בערב שבת קודש, ובהמשך למה שדיברנו בשיעור הקודם, בעניין בית שמאי ובית הלל, ורבי מאיר, למה לא קבעו הלכה כמותו, נביא את מה שראיתי עכשיו בספר הנקרא בשם 'למען שכינתך'. זהו ספר מיוחד, המקיף את כל ענייני השכינה הקדושה. שלושה חלקים. משהו נפלא. לא היכרתי את הספר הזה בעבר.

בחלק שני [דף רס"ה] הוא מדבר על כך, כי ישנה תביעה על תלמידי חכמים, שאינם משתתפים בצער השכינה, על חרבן בית המקדש. ובהמשך

הוא מביא את שיטת היעב"ץ בספרו מור וקציעה, כי חיוב תיקון חצות הוא רק לתלמידי חכמים, אבל גם לדעתו מי שרוצה לעשות עצמו ת"ח - עושה. אמנם המקובל הוא, שזה לכל איש ישראל, אבל בכל מקרה, בודאי שתלמידי החכמים הם בחשבון. ואדרבה.

הוא כותב כך, על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה, ליתן דעתם להיות מתאבלים על חרבן המקדש וגלות השכינה וכו'. וכבר הבאנו, כי יש קשר הדוק להצלחת עסק התורה ולהיותה בקדושה, עם זכרון הדברים האמורים. ואשר חושב להפריד בין הדברים, להיותו הוגה בתורה - די לו כי הוא לומד תורה - ואין שם לבו לצער השכינה והמקדש, ידע כי טועה הוא וחוטא.

ואיתא במדרש, שלעתיד לבא, יקרא הקב"ה לתלמידי החכמים של כל הדורות, ויוכיחם ויתבע מהם, ציפיתם לתורתו, ולא חיכיתם למלכותו. לא שמתם לב, למלכות שמים. לא חיכיתם. לא ציפיתם.

ומאידך יעיד לטובה למצפים למלכותו, שנצטערו עמי על ביתי החרב, ועל היכלי השמים. מי שציפה למלכות שמים, הצטער על חרבן בית המקדש, אשריו.

ובביאור 'לשכנו תדרשו' [שם הערה ד'] כתב, נתבאר בספרים הקדושים, שתחילת קלקולו של-אדם הלומד תורה, הוא כשאינו משתתף בצער השכינה וחרבן המקדש.

זאת נקודה מאד מעניינת. צריכים לדעת, כיצד להבין זאת. אבל לדבריו, מכאן הדבר מתחיל. אדם לומד תורה, השאלה היא האם הוא לומד לשם שמים? האם רק בשביל לדעת, או בגלל שזאת תורת ה'? בית המקדש חסר. איפה בית המקדש? מה עם צער השכינה? אה, זה לא בשבילי, זה בשביל 'המקובלים'. ברס, מה הדבר קשור?

שהרי הגמ' במסכת חגיגה [דף טו:] שואלת על התנא אלישע בן אבויה, המכונה "אחר", כיצד יתכן שיצא לתרבות רעה. אחר מאי? [מפני מה בא לידי כך, ולא הגינה תורתו עליו? - רש"י]. איך יתכן שאלישע בן אבויה, יצא לתרבות רעה?

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא – אלישע אחר – מי"ם טי"ת לא עומד לכבודו וכו'. כזה גברא רבא. איך התורה לא הגינה עליו, עד שהגיע למצב שיצא לתרבות רעה?

אומרת הגמרא, זמר יווני לא פסק מפומיה. אמרו עליו על אחר, בשעה שהיה עומד מבית המדרש, הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו. הוא למד תורה, עסק בתורה, אבל גם בספרים של כופרים. אמנם הוא הסתיר זאת בכיסו, כאשר הוא בא לבית המדרש, אבל כיון שהוא עסק בתורה הוא היה טרוד בעונו, לא שם לב, ובסוף מתי שהוא קם ללכת, זה נשר לו, ואז כולם ראו זאת.

מצד מה הגריעות בכך, שזמר יווני לא פסק מפומיה? מפרש רש"י, והיה לו להניח, בשביל חרבן הבית. דכתיב בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן [ישעיהו כ"ד, ט']. לפי רש"י, הקלקול הראשון שלו היה, זמר יווני לא פסק מפומיה, לא איכפת לו מחרבן בית המקדש. זאת הראיה שהוא מביא. והיתר, נמשך מזה.

אמנם קשה להבין את דברי רש"י. כבר מהרש"א שואל, אם זהו מפני חרבן הבית, א"כ מדוע דוקא זמר יווני? כל זמר, גם זמר יהודי, אפילו הזמר הכי קדוש, מפני חרבן הבית לא שרים, רק אם זה לצורך מצוה. לכן מהרש"א מסביר, כי בזמר היווני, היה מינות. דהיינו, חכמת יוון.

ידוע, כי בשירה טמון הכח של־אומה. כל אומה, בשירים שלה. למשל הערבים, השירים שלהם עצובים. ניגון עצוב, זהו משהו בשורש של־אומה. צריכים להתעמק, איך להסביר זאת. לכל שירה וניגון, ישנן השפעות על הנפש. מי שמבין בכך, יודע. לא נאריך על כך, כי כבר דיברנו בשיעורים שעברו על זאת, וכנדפס הכל יחד בספר שירה כשרה, ואפשר לראות שם.

לענייננו, איך לתרץ את רש"י? לא מצאתי תשובה לע"ע, גם חיפשתי ולא ראיתי מישהו אשר מיישב את רש"י. נראה כאילו הסכימו כולם שמהרש"א צודק, כי פירוש רש"י לא מסתדר.

בכל אופן, איך שנפרש את כוונת רש"י, איזה הכרח שהיה לרש"י להסביר כך, הדבר בא להגיד – למרות שכל זמר אסור, לאו דוקא זמר יווני – כי הדבר בא להגדיל את עונו עד לשמים. לא סתם זמר, אלא זמר יווני. אלה שהכניסו פסלים לבית

זמר יווני לא פסק מפומיה. ופירש רש"י וז"ל, "והיה לו להניח, בשביל חרבן הבית. דכתיב בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן. ועיין מהרש"א שם.

כתוב שם בגמרא לפני כן, לגבי דואג ואחיתופל, בזה הלשון, אשכחיה שמואל לרב יהודה, דתלי בעיברא דדשא, וקא בכי. שמואל ראה את רב יהודה, נשען על בריח הדלת ובוכה.

א"ל, שִׁינָנָא, אמאי קא בְּכִיתָ? למה אתה בוכה? א"ל, מי זוטֵר מאי דכתיב בהו ברבנן [ישעיהו ל"ג, י"ח] אֵיךְ סִפֵּר, אֵיךְ שָׁקַל, אֵיךְ סִפֵּר אֶת הַמַּגְדָּלִים. אֵיךְ סוֹפֵר, שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כָּל אוֹתוֹת שֶׁבַת־תּוֹרָה. אֵיךְ שׁוֹקֵל, שֶׁהָיוּ שׁוֹקְלִים קְלִיִּן וְחִמּוּרִין שֶׁבַת־תּוֹרָה. אֵיךְ סוֹפֵר אֶת הַמַּגְדָּלִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹנֵין גַּי מֵאוֹת הַלְכוֹת בַּמַּגְדָּל הַפּוֹרַח בְּאֹיִר. וְאָמַר רַבִּי אֲמִי, תֵּלֵת מֵאָה בְּעֵי בָּעוּ דוּאָג וְאֲחִיתוֹפֵל, בַּמַּגְדָּל הַפּוֹרַח בְּאֹיִר. דוּאָג וְאֲחִיתוֹפֵל, גְּדוּלֵי עוֹלָם, הָיוּ שׁוֹנֵים שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת הַלְכוֹת, בַּמַּגְדָּל הַפּוֹרַח בְּאֹיִר. כַּמָּה סְפִיקוֹת, אִיזוּ לַמַּדְנּוֹת, אִיזוּ חֲקִירוֹת. שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת, בַּמַּגְדָּל הַפּוֹרַח בְּאֹיִר. זֶהוּ נוֹשָׂא, שִׁמְעֵטִים דְּשִׁים בּוּ. אֵלּוּ דְּבָרִים רַחוּקִים. צָרִיךְ בְּשִׁבִיל כֵּךְ, יִדְעָה מְקִיפָה וְעֵצוּמָה בַּתּוֹרָה. וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל־דְּבַר, אֵיךְ לֵהֵם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְתַנּוּן גַּי מַלְכִים וְאַרְבַּעַת הַדְּיוֹטוֹת, אֵיךְ לֵהֵם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

כך מובא במסכת סנהדרין [פרק י' משנה ב'], שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא. אחאב, ומנשה. וכו'. ארבעה הדיוטות, בלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי.

לכן רבי יהודה בוכה, חס ושלום, אנן, מה תהוי עלן? א"כ אנחנו איזובי הקיר לעומתם, מי יודע מה יהיה איתנו? שלא ניכשל חלילה?

א"ל, שִׁינָנָא, טִינָא הִיתָה בְּלַבְסָא. מִפְּרִשׁ רִשְׁיָא, רִשְׁעִים הָיוּ מִימֵיהֶם. דִּהֵינּוּ מַעֲיָקְרָא. הֵם לַמְדוּ תּוֹרָה, אֲבָל תּוֹרַתָם הִיתָה מִן הַשֶּׁפָּה וְלַחוּץ. בַּסֵּתֵר, הֵם הָיוּ רִשְׁעִים. ע"כ אֵינְךָ צָרִיךְ לְדַאֵג ח"ו עַל עֵצְמְךָ שֶׁמָּא יִקְרָה לְךָ כְּמוֹתָם.

שואלת הגמרא, אחר מאי? מה נגיד על אלישע אחר? איך הוא יצא לתרבות רעה? אחד שכבר צפה במרכבה, עלה לשמים, כמעט בדרגא של רבי עקיבא, אשר נכנס בשלום ויצא בשלום, אבל

אצל הקב"ה העניין הזה התקבל, אלא שרק באותו הרגע הקב"ה אמר זאת, מפני כבודו של רבה בר שילא.

אבל הוא מפרש, כפי שמפרשים בדרך כלל, כי אחרי כן הקב"ה כן אמר שמועות מפיו. כך הוא כותב במפורש בהמשך.

לכאורה, מה הקשר? כיון שרבה בר שילא לימד זכות על רבי מאיר, רימון מצא, תוכו אבל קליפתו זרק, הוא לא הושפע מאלישע אחר, הוא זרק את הקליפה. לכן הקב"ה אמר, טוב, נגיד שמועה משמו. איזו שמועה הקב"ה אמר? מאיר בני אומר – המאמר הזה נמצא במסכת סנהדרין – כי אם אדם מצטער, השכינה אומרת 'קלני מראשי, קלני מזרועי'.

'קלני' פירושו, קל אני. זה שתי מלים. כמו 'חוששני' לו מחטאת – חושש אני. רוב 'העולם' כיום לא יודעים לקרוא את המלה הזאת, אני רואה בספרים שמנקדים 'קלני', אבל מה הפירוש 'קלני'? הכי הרבה, זה יהיה 'קלני'. קל אני. קיצור לשון. כמו 'מקובלני', מקובל אני. 'מובטחני', מובטח אני. אבל אני אומר, כפי הגירסא שקיבלנו, ה'למ"ד בשוא נח, 'קלני מראשי, קל אני.

זהו מלשון הפסוק, פי קללת אלהים תלוי [דברים כ"א, כ"ג]. רבי מאיר דורש, כי 'קללת' היינו, קל לית. לא קל. הפוך מ'קל'. דהיינו כבוד. כאשר אדם מישראל מצטער, אזי גם השכינה מצטערת איתו. כבוד לי הזרוע, כבוד לי הראש. אבל אומרים זאת בלשון סגי נהור, קלני מראשי, הכוונה כבוד לי, רק אומרים בלשון כבוד בהיפוך.

לכאורה, למה הקב"ה אמר דוקא את המאמר הזה בשם רבי מאיר? וכי חסרים דברים שאמר רבי מאיר? ישנו רק את המאמר הזה?

תשמעו מה הוא מביא שם, וראיתי שביארו בזה, דמה שהקב"ה לא אמר שמועה משמיה דר"מ, מפני שגמר מאחר. ושמה נדבק בו משהו ממדתו של אחר, שאינו משתתף בצער השכינה וחרבן המקדש וכנ"ל. ותורה של אדם כזה, אין מחשיבין בשמים. מי שלא איכפת לו מצער השכינה, אינו בוכה על חרבן בית המקדש. ויתירה מכך, אפילו שר זמר יווני. אדם כזה הוא כ"כ רחוק.

המקדש, שטימאו את השמנים, נלחמו בעצמה רבה נגד הרוחניות והקדושה של עם ישראל. את זאת אתה לוקח?

ויתירה מכך, 'לא פסק מפומיה'. כמו שישנו מושג הפוך בקדושת התורה, 'לא פסק פומיה מגירסא'. הוא היה כ"כ דבק וטבוע בטומאה הזאת. רק להראות, כמה הוא היה שקוע ואדוק בדבר הזה. הערה מהקהל: לכאורה אפשר ליישב בעניין זמר יוני, את קושיית מהרש"א על רש"י, דקושטא קאמר, וזאת מפני שנמשך אלישע אחר אחרי היונים, כדרכם של מתיונים.

תשובת מרן שליט"א: אבל אז כבר לא היו יונים בארץ ישראל, אלא הרומיים. אחרי נצחון החשמונאים, כבר לא היה שם למלכות יוון, כנז' בסוף מגילת בני חשמונאי, קל וחומר למתיוונים שכבר לא היו בדורות ההם. ובלנ"ד נרחיב עוד בזה בשיעור נוסף, לגבי דברי ספר אור הישר על מסכת חגיגה שם.

עכ"פ בספר למען שכינתך [שם], הביא מכך ראיה, לגבי כל תלמיד חכם. זאת דוגמא, מאלישע אחר, כי מכך התחיל אצלו הקלקול.

*

לאחר מכן הוא מביא כך, עוד נזכיר מה דאיתא בספה"ק, שתורתו של מי שאינו משתתף בצער השכינה וחרבן המקדש, פגומה היא. דאיתא שם בגמ', אשכחיה רבה בר שילא לאליהו. א"ל, מאי קעביד קב"ה? מה הקב"ה עושה עכשיו?

א"ל, קאמר שמעתיא מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דר"מ לא קאמר (מפני שלמד מפי אלישע אחר). כיון שהוא למד תורה מאלישע אחר, הוא פסול. לא אומר שמעתיא מפומיה.

א"ל, אמאי. ר"מ, רמון מצא, תוכו אבל קליפתו זרק. א"ל, השתא קאמר, מאיר בני כך הוא אומר, בזמן שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים שנשפך, ק"ו על דמן של צדיקים שנשפך ע"כ.

הבאנו כבר מעניין זה בשיעור הקודם. והוא הולך בשיטה, כפי שמקובל בספרים בדרך כלל. כי לא הבינו את שיטת הרמב"ם, נדחקו איך לפרש את דבריו. אולם אנחנו הסברנו, כי זה לא שבפועל

מתאים לכם. רח"ל. וכי זאת עיקר התביעה עכשיו עליו, על שלא הצטער על חרבן בית המקדש? הדבר צריך עיון.

בכל אופן, הדברים לכשעצמם, הרעיון והכיוון הם נראים טובים ונכוחים.

[לענ"ד אפשר לתרץ למה הקב"ה אמר דוקא מאמר רבי מאיר קלני וכו' באופן אחר, שאז אחזו בישיבה של מעלה במסכת סנהדרין, ואירע שהגיעו בדיוק אז למאמר זה. ועד אז היה הקב"ה מדלג מאמריו של רבי מאיר, וכעת אמר את מאמרו. וראיה לזה מדלא נקט אמר מאיר בני, אלא מאיר בני אומר, דמשמע שזהו המשך למה שאמר לפני כן, אף שלפנינו בסנהדרין הלשון הוא אמר רבי מאיר.

קושיית מעכ"ת השנייה על ספר למען שכינתך מה זה קשור לחרבן בית המקדש, יש לומר שכיון שהשתתף בצער השכינה הזו, כל שכן שהיה רגיל להשתתף בצערה על החרבן, שהוא צער הרבה יותר גדול. אך יש להקשות עליו קושיא אחרת, שאין מכאן שום ראיה שהשתתף בצער השכינה, שהרי סיפור דברים בעלמא הוא, שמספר שהשכינה מצטערת.

ולגבי קושיית מעכ"ת השלישית וכי כל התביעה על אלישע אחר שלא משתתף בצער חרבן בית המקדש. ואין לתרץ דלרבי מאיר לא היה אותו הגורם לקלקולו של אלישע, דכיון שאלישע כבר נתקלקל, יכול היה רבי מאיר להיות מושפע ממנו גם ללא אותו הגורם. איתמר].

*

הוא מביא בהמשך [לשכנו תדרשו שם, הערה ה'], כן איתא בפסיקתא רבתי [פרשה ל"ה]. לגבי מה שאמרנו מקודם. ובהמשך שם נאמר, שעתידים לבכות כל צדיקי עולם וכו' ע"ש. ועי' אוה"ח הק' [ויקרא כ"ה, כ"ה], שכל הצדיקים עתידים ליתן את הדין, למה לא דאגו לגאול את ביהמ"ק, ולא העירו ליבות בני אדם לצפות לכך, היות וכל הגאולה תלויה בידיהם. וכלשונו, "ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב". ובגטין [דף נו.]. גבי כפר סכניא, שאל אביי את רב יוסף, "ומאחר דהו צדיקים כולי האי, מאי טעמא איענוש? א"ל, משום דלא איאבול על ירושלם".

ומתי אמר שמועה מפיו של ר"מ, כאשר אמר את המימרא ד"בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת וכו'". ומימרא זו מלמדת על צער השכינה, שמיללת ואומרת "קלני מראשי קלני מזרועי", א"כ עי"ז הוברר שלא נדבק בו בר"מ מאומה ממדתו של אחר, ויש לו רגש גדול בצער השכינה וחרבן המקדש. ואכן, "תוכו אבל וקליפתו זרק". מכך הוכחה, שרבי מאיר לא הושפע מדרכו של אחר. כי הנה, כואב לו על השכינה.

ושוב אמר ה' שמועות מפיו.

כך הוא מביא שם. הוא כתב, כי כך הוא ראה שביארו את המאמר הזה. לא מצאתי את המקור. עכ"פ הדבר נשמע לכאורה נחמד מאד, אבל אינני כ"כ מבין זאת. וכי רבי מאיר אמר זאת אז? הרי כבר היה ידוע, שרבי מאיר אמר זאת. זה לא שהקב"ה אמר מה שרבי מאיר אמר כעת, ואז ישנה הוכחה שכן הוא מצטער בצער השכינה. כבר ידענו מראש, שרבי מאיר אמר את המאמר הזה.

ויותר מכך אינני מבין, מהו הקשר? כאשר השכינה מצטערת על אדם מישראל שהוא רשע, כי קללת אלהים תלויה, מה הדבר קשור לחרבן בית המקדש? מקדש מאן דכר שמיה? הרי לא מדובר כאן, על בית המקדש. אם האדם מצטער, אזי השכינה מצטערת. אמנם יש צער השכינה, על חרבן בית המקדש, אבל כאן המדובר לגבי כל צער שהאדם מצטער. איך הדבר 'נדבק' פה?

חויץ מזה, וכי כל הנקודה היא, שחושבים כי רבי מאיר הושפע מאחר, שהוא לא הצטער על חרבן בית המקדש? זהו מה שתובעים מאלישע אחר? הרי אלישע אחר היה רשע גמור, חילל שבת, עריות, מסית ומדיח. כתוב בירושלמי [פ"ב דחגיגה הל"א], שהוא היה הולך לבית המדרש, ורואה את הנערים לומדי התורה ואומר, אתה לפי הכישרונות שלך, תהיה בנאי מומחה, בעל מקצוע. עזוב את הספר. מה אתה לומד? אני יודע ומבין, לפי הכישרונות שלך אתה יכול להיות נגר. ואתה צייד. ואתה חייט.

הוא היה מסית ומדיח, את כל אחד, שיעזבו את בית המדרש. לא תצליחו בלימוד תורה, לא

במלים אחרות, העניין של תיקון חצות למשל, הוא חשוב גם בזמנינו. וגם מי שלא יכול להגיד את הכל, שיגיד לכל הפחות חלק. העיקר שמעלה על ליבו את חרבן בית המקדש, אפילו לזמן קצר, אבל לא להתעלם לגמרי, כביכול הדבר אינו שייך ואינו קשור אלינו.

השלמה לגבי השאלה מדוע רבי מאיר קבור מעומד, בגלל מה שגרם לברוריה אשתו.

לגבי מה שדיברנו בס"ד בשיעור הקודם, להסביר מהו העניין שרבי מאיר קבור מעומד? מה הדבר בא לכפר?

ידידנו הרב מאיר אהרוני הי"ו – אולי בגלל ששמו כשמו, מסתמא יש לו ניצוץ מהאיי תנא קדישא ר' מאיר בעל הנס – הביא לי לאחר השיעור, את מה שנדפס בספר אוצר הקונטרסים מרי"ח ניחוח [גליון שלישי דף ו'], מובא שם בשם חכם אחד בזה"ל, רבי מאיר [עצמו] ציוה שיקברוהו מעומד. כי על פי ההלכה, אם המת מצווה שיעשו לו איזה דבר בזיון, ואין מזה בזיון לבני משפחתו, יכולין לעשות לו אותו הבזיון. וכיון שכוונתו לכפרה וכו'. כיון שלא רואים אותו, הדבר אינו מורגש.

והטעם שרבי מאיר ציוה שיקברוהו מעומד לכפרה, יש לבאר בכמה אופנים. דהנה בגמ' ע"ז [דף י"ח ע"ב] איתא, שרבי מאיר ברח לבבל, משום מעשה שהיה עם אשתו ברוריא וכו'. מטעם זה ציוה רבי מאיר שיקברוהו מעומד, לכפרה על שכביכול גרם כן לאשתו.

זהו מעשה המובא בגמרא עבודה זרה [דף י"ח ע"ב]. הגמ' עצמה לא פירשה מהו אותו המעשה, אבל רש"י מביא זאת [בד"ה ואיכא דאמרי] – לגבי השאלה למה הוא ברח מבבל – בזה"ל, שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים [קדושין דף פ:], נשים דעתן קלות הן עלייהו. הרי ברוריה היתה עם התנאים, למדה תורה משלוש מאות חכמים. על מה שאמרו חז"ל 'נשים דעתן קלה', לגלגה על כך.

ואמר לה, חייך, סופך להודות לדבריהם. וציוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה, והפציר בה ימים רבים, עד שנתרצית. וכשנודע לה, חנקה עצמה. מרוב בושה, היא חנקה את עצמה.

וערק רבי מאיר, מחמת כיסופא. ישנם כמה הסברים, לגבי העניין הזה. לא ניכנס לכך. אבל בכל אופן הוא אומר, כי כיון שהוא – רבי מאיר – גרם לה, שבסופו של דבר היא חנקה את עצמה, לכן הוא רצה בזאת לכפר על כך.

עוד הוא מביא שם – בספר אוצר הקונטרסים – בשם ספר סדר יעקב, שבודאי אשת רבי מאיר לא חנקה עצמה למוות, כי חלילה שבתו של רבי חנינא בן תרדיון, ואשת רבי מאיר, תעבור על איסור חמור זה של מאבד עצמו לדעת. הרי המאבד עצמו לדעת, הוא רשע שאין כמותו, אין לו חלק לעולם הבא.

אשר כתב הרמב"ם [הלכות רוצח פרק ב' הלכה א'], שההורג את עצמו, שופך דמים הוא, ועוון הריגה בידו, וחייב מיתה לשמים. א"כ בודאי שהיא לא חנקה את עצמה ממש כפשוטו.

על כן, בודאי צ"ל שהתפללה שתמות בחנק. וכן היה. ועשתה כן, לפי שהבא על אשת איש בחנק [סנהדרין דף פד:]. כיון שאשת איש זהו עון חנק, לכן היא התפללה שתמות כך, ואכן ככה היה.

ורצתה לכפר עצם מחשבתה שהסכימה לדבר עבירה [עיי' קידושין דף פ"א ע"ב] וכו'. כך הוא אומר.

גם אלו נשמע דברים נחמדים, אבל אינני יודע מהו הקשר אל העוון? הרי אין כאן מדה כנגד מדה? אנחנו הסברנו בס"ד, כי קברו אותו בעמידה, כיון שהוא רצה שיעמדו לכבודו. אבל לדבריו, שיהיה בזיון בגלל מעשה דברוריה, אין בין הדברים קשר ישיר, זה לא תשובת המשקל.

עכ"פ זה לא מופקע. יכול להיות. אלא שבכל אופן לפי דברינו, הדבר מתאים ממש ישר.

אף מה שהוא מפרש מקודם, כי ברוריה רק התפללה שהיא תמות בחנק, אינני יודע. הדבר נשמע לי דחוק, כי כתוב במפורש 'חנקה עצמה'.

שאלה מהקהל: האם היא אכן נכשלה, או רק רצתה להיכשל?

תשובת מרן שליט"א: היא לא נכשלה. רק 'נתרצית'.

כנראה מרוב הבושה, היא יצאה מדעתה, השתבשה. היא איבדה עצמה, לא מדעת. ישנם על

שערי יצחק – השיעור השבועי

האות וא"ו. הרי חסר וא"ו. מה הפירוש, 'עם שמאי הלל' וכי שמאי זהו הלל? היה צ"ל, שמאי ז'הלל. מה אתם הייתם עונים?

הערה מהקהל: אולי כדי שלא יישמע שהלל טפל. תשובת מרן שליט"א: אבל מה נפשך. מה אתה רוצה שנעשה? חייבים להקדים את שמאי, כמו שהלל עצמו הקדים אותו. או שהדבר יהיה כפי שמצינו במקום אחר, 'הוא משה ואהרן' – הוא אהרן ומשה'. שהדבר יהיה רמוז במקום אחר, שיכתבו אותו קודם. אבל 'שמאי הלל', זה לא מלים. ככה לא מדברים.

צריכים לדעת כלל ב'ראשי תיבות', כי וא"ו החיבור הוא לא משמעותי. דהיינו, הכוונה בעצם היא אמנם שמאי ז'הלל, אבל כיון שהאות וא"ו היא אות שימושית, לכן כאשר עושים חשבונות וגימטריאות וכדו', האות וא"ו לא חייבת להיות.

שלא נגיד שזה קויץ, בגלל שחסר וא"ו. לא חסר וא"ו. הדבר בסדר גמור.

אביא לכך בס"ד כמה ראיות.

בגמרא יומא [דף כ"ח ע"ב] כתוב, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר 'תורותי, אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. הגר"א אומר, כי זה לא עירובי תבשילין, אלא צ"ל עירובי תחומין. והדבר רמוז בפסוק, עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְיָי. וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתִּי, מִצֻּוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי [בראשית כ"ו, ה']. כך כתוב בספר זרע אפרים. חזינן כי את הוא"ו הראשונה, הוא בן לוקח בחשבון. וי'שמור – וא"ו יו"ד. מ'שמרתי, מ'צוותי ח'קותי תזרתני. ר"ת תחומי"ם. עם מי"ם סתומה בסוף. במלה ותורותי, הוא עשה חשבון בלי האות וא"ו, הוריד את הוא"ו.

יתירה מכך, מדברי מהרי"ץ רואים, כי אפשר לדלג אפילו על מלה שלימה, המלה 'את', הרי זאת מלה שאפשר לכאורה בלעדיה, ולכן כמעט ואין לה מלה מקבילה בשפות אחרות. משו"ה דרז"ל 'את' לרבות.

לגבי הפסוק [תהלים קמ"ה, כ'] שוֹמֵר יוֹי אֶת כָּל אֲהָבָיו, מביא מהרי"ץ בעץ חיים [דף י"ט ע"ב], שזה סופי תיבות לוי"ה. שומר יו"י, ה"א בסוף. את כל, למ"ד. אוהביו, יו"ד וא"ו. ס"ת לוי"ה. דהיינו

כך הסברים, אבל כיון שזהו אינו הנושא שלנו, לא נרחיב על כך. דיברנו רק לגבי הנקודה הנוגעת לענייננו.

המשך בעניין בית שמאי ובית הלל, מדוע אין הלכה כבית שמאי. דברי ספר מגלה עמוקות, כי נעש"ה אדם זהו ר"ת, נ'מלך ע"ם ש'מאי ה'לל, ויסוד כללי כי ברמזים ובגימטריאות וכדו' לא מחשיבים את האות וא"ו השימושית, וכן לא את המלה 'את', וכדומה.

בעזרתו יתב' דיברנו [בשיעור הקודם] לגבי בית שמאי ובית הלל, מדוע אין הלכה כבית שמאי.

צריכים לדעת, כי אנחנו מדברים על אנשים גדולי עולם. להגיד שאיננו מגיעים לקרסוליהם, או שאיננו מגיעים לציפריניהם, זאת איננה מלה. ישנם דברים גדולים מאד, ועמוקים מני ים.

בספר מגלה עמוקות [ואתחנן, אופן ע"ד] כתב, לגבי מה שהקב"ה אמר [בראשית א', כ"ו] נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמּוּתֵנוּ, וזה לשונו, נעש"ה – זהו ראשית יבנות – נ'מלך ע"ם ש'מאי ה'לל. הקב"ה נמלך – התייעץ – איתם, בבריאת העולם.

צריכים לדעת, כי בעל מגלה עמוקות, מהר"ר נתן שפירא, היה מהאנשים הענקים בעלי רוח הקודש. דברים כאלה, אי אפשר להגיד מסברות, אם לא בגילוי אליהו וכדומה.

שהם כלל כל נשמות הצדיקים, לכן נקראו אבות העולם.

כך כתוב בכמ"ק שהם נחשבים אבות העולם, כגון במסכת עדיות [פרק א' משנה ד'], ולמה מזכירין את דברי שמאי והלל לבטלה? ללמד לדורות הבאים, שלא יהא אדם עומד על דבריו, שהרי 'אבות העולם' לא עמדו על דבריהם. כי מובא שם כי סמכו חכמים על עדות של שלושה גרדיים שאמרו אחרת מהם. שמאי והלל נחשבים אבות העולם, ולכן הקב"ה נמלך איתם.

שמאי משמאל המרכבה, הלל מימין. שנדע על מי אנחנו מדברים.

משו"ה קיבל תורה מסיני, ר"ת מ'חלוקת ש'מאי ה'לל. ועוד דבר, ה'כל ש'מעו מ'סיני. וסוד, וזה שער השמים.

*

אולי מישהו יגיד, כי אכן הדבר נשמע טוב ויפה, שהקב"ה נמלך עם שמאי הלל, אבל צריכה להיות

בנפלאות מתורתך האזינו ע"פ דור עקש ופתלתול.

חידוש נפלא במאמר המובא בסוף ששה סדרי משנה – לאחר מחלוקת ב"ש וב"ה בעניין מתי חלות דבש נחשבות משקה – עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשרה עולמות וכו'. וביאור העניין שתלמידי בית שמאי וב"ה לא שימשו כל צרכם, שאינם אשמים בכך.

בסוף מסכת עוקצין – זהו סוף הש"ס משניות – נגמר במחלוקת בית שמאי ובית הלל, לגבי מתי החלות דבש נחשבות משקה. הרי משקין מקבלים טומאה, להיות תחילה. לא כמו אוכל. א"כ השאלה, מתי החלות דבש נחשבים משקה. ישנה בכך מחלוקת, בין ב"ש לבין ב"ה.

כתוב שם כך, חלות דבש, מאימתי מיטמאות משום משקה? בית שמאי אומרים, משיחרחר. בית הלל אומרים, משירסק.

מהר"ש עדני בפירושו מלאכת שלמה שם אומר, א"כ אומר אני הדיוט, אשריך משנה, שנכנסת בק"ש – מאימתי קורין את שמע בערבין – שהיא מן התורה. ויצאת במשקה דבש, שהוא נעשה תחילה מדברי סופרים. טומאת משקין היא מדרבנן.

יה' יזכנו לדבש וחלב תחת לשוננו, עם ביאת משיחנו אכי"ר.

לאחר מכן ישנו מאמר – לא כולם גורסים אותו שם, אבל הרמב"ם כן גורס אותו במשנה – ועכ"פ גם אם כן, הביאו מאמר אגדה בשביל לסיים, בזה"ל, אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק, שלש מאות ועשרה עולמות. שנאמר [משלי ח', כ"א] להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא. י"ש, ש"י – שלוש מאות ועשר עולמות, לכל צדיק וצדיק.

המפרשים דנים באריכות, מהו העניין של שלוש מאות ועשר עולמות? היכן מצאנו ש"י עולמות? כמו כן, למה הכפילות, לכל צדיק וצדיק? היה צ"ל, לכל צדיק. מדוע לכפול את המלה צדיק? ישנו פירוש הפלא ופלא, ממש לראות איך אפי' בדברים שלפוט, חז"ל רמזו סודות ודברים נעלמים. חוץ מן הפוט, לראות את הפאר של תורה, את הרמזים שהטמינו בדבריהם.

לעשות לוייה לאדם אשר יוצא לדרך. הוא דילג על המלה 'את', שומר י"י 'את' כל אוהביו, כי המלה 'את' כאן אינה מחוייבת, אפשר לומר 'שומר י"י כל אוהביו'.

הרי המלה 'את', לא באה רק לרבות. והיא לא חייבת להיות, לפי הפשטות. כיון שתיבה זו אינה יש או פועל.

בספר עולת שלמה, למהר"ר שלמה בדיחי, מובא לגבי הפסוק [בראשית כ"א, ח'] ביום הגמל את יצחק, כי יו"ד מ"ם – ההתחלה והסוף שלמלה 'יום', וה"א למ"ד – ההתחלה והסוף שלמלה 'הגמל', זהו ראשית יבות וסופית יבות מיל"ה. למרות שלא כתוב 'יום הגמל', אלא 'ביום הגמל', הדבר אינו מפריע לו. תוריד את הבי"ת, כי היא רק אות שימושית.

חיפשתי ומצאתי בס"ד, כי הדבר מפורש בקדמונים.

בעל הרוקח כתב זאת במפורש, לגבי הפסוק ויהיו חיי שרה מאה [בראשית כ"ג, א'], וז"ל, בזכות שרה אמנו יבוא המשיח. וזהו ראשי תיבות ויהיו חיי שרה מאה. הוא עזב את האות וא"ו, והתחיל באות יו"ד. ואח"כ רגיל, חיי שרה מאה.

והוא מוסיף ואומר, כי וא"ו ויהיו, היא שימושית. ככה כבר הוא בעצמו אומר. א"כ משמע מכך, כי ה"ה לגבי כל שאר האותיות השימושיות, שסימנן משה"ה וכל"ב.

מכך בניתי, כי מה שכתוב לגבי ברכת להדליק נר שלחנוכה, הרי ידוע שהאר"י ז"ל אומר שלא להגיד 'של', כדי שיהיה ר"ת נח"ל, מה לדידן עם המלה 'של'? אמרתי בס"ד שהדבר אינו סותר, כי אפשר להוריד – לא להחשיב – את המלה 'של', מכיון שזאת מלה שימושית. אפילו לפי דבריו. הדבר אינו מחייב. אפשר לא לגרוס את המלה 'של', והרמז ישאר.

אבל ישנם חוץ מזה עוד רמזים אחרים, אפילו עם המלה 'של'. אין חובה שזהו ר"ת נח"ל, יכול להיות שזהו ר"ת לנח"ש, או נחל"ש, כפי שדיברנו בעבר [בשיעור מוצש"ק וישלח התשע"ג, ומוצש"ק וישלח התשע"ו, ומוצש"ק מצורע – דרשת שבת הגדול התשפ"ב], כי ישנם בכך כמה וכמה רמזים. שבעים פנים לתורה. כמו שהארכתי בס"ד

שערי יצחק – השיעור השבועי

מיטמאות משום משקה. בית שמאי אומרים משיחרחר, בית הלל אומרים משירסק. אמר ריב"ל, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות, שנאמר להנחיל לאוהבי יש ג'. דלכאורה, למה נקטו בכפילא, "צדיק וצדיק"?

אמנם הנה בַּמשנה, ישנן שלש מאות וט"ז מהלוקות ב"ש וב"ה, וראה תוס' סוכה דף ג' ע"א ד"ה דאמר לך מני בית שמאי הוא כו', דבששה מקומות הלכה כב"ש וכו'. נשאר איפה ש"י הלכות, שלכאורה נדחו דברי ב"ש מהלכה.

לזה אמר, דעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק, בין מבית הלל בין מבית שמאי, כל ש"י עולמות של הלכה, שכולם דברי אלהים חיים וקיימים לעד.

ויעל הדרך, ישנו כאן עוד רמוז. ולכן נקטו חז"ל, מר אמר חד"א, ומר אמר חד"א. דמר אמר ד'ברי א'להים חיים, ומר אמר ד'ברי א'להים חיים. חד"א זה ראשי תיבות, ד'ברי א'להים חיים. הפלא ופלא.

מדוייק ממה שהוא כותב, 'בין מבית הלל בין מבית שמאי, הוא לא דיבר על הלל ושמאי עצמם. אנחנו אולי היינו חושבים כי 'צדיק וצדיק' היינו, הלל ושמאי. הוא לא אומר, הלל ושמאי, אלא בין מבית הלל בין מבית שמאי. הרי גם הלל ושמאי נחלקו, אבל הם נחלקו רק בשלושה דברים, או ארבעה. כתוב במסכת שבת [דף ט"ז ע"א], בשלושה דברים נחלקו שמאי והלל. הדבר הרביעי, זאת מחלוקת שכבר היתה בדורות שלפניהם, לגבי עניין הסמיכה. אבל הם עצמם לא נחלקו – בדברים חדשים – רק לגבי שלושה דברים. מתי התחילו כל המחלוקות? משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות [סנהדרין דף פ"ח ע"ב].

עוד מעט נראה בס"ד, מהו המובן המדוייק של 'לא שימשו כל צרכם'.

בכל אופן, כתוב 'לכל צדיק וצדיק', לא רק שמאי והלל עצמם, אלא גם כל תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, הנך בית שמאי ובית הלל. כי שט"ז המחלוקות, אינם בין שמאי והלל, אלא בין בית

כמה מחלוקות ישנן, בין בית שמאי לבית הלל? ישבו וספרו במשניות, את כל מה שיש במשנה, ומצאו כי ישנן שלוש מאות ושש עשרה מחלוקות בין ב"ש לב"ה. אבל לא בכולם ממש ההלכה כבית הלל, כי ישנם ששה דברים שההלכה כבית שמאי. כך כתוב בתוספות במסכת סוכה [דף ג' ע"א, ד"ה דאמר לך], בסדר רב עמרם, פסק בששה מקומות, הלכה כב"ש. מפרטים אותם שם. גם הרא"ש ש"ש, וכן רבינו גרשום בסוף מסכת בכורות, הביאו זאת. נראה כי זהו דבר מוסכם, כי בששה דברים הלכה כב"ש.

כאשר מורידים ש"ש, משלוש מאות ושש עשרה, נשאר ש"י.

ש"י עולמות. דהיינו, הפשט בכך הוא, כי בית שמאי, כמה שעמלתם בתורה וכו', בסופו של דבר אין הלכה כמותכם, אלא רק בששה דברים. טוב, אולי תחשבו, כי ישנם לכם בשה"כ רק ששה דברים, אבל הפסדתם את כל השלוש מאות ועשר. לכן כתוב, 'לכל צדיק וצדיק'. לא רק לבית הלל, גם בית שמאי, גם לכם יש ש"י עולמות. למרות שאין הלכה כמותכם, בכל זאת שכר טוב צפון וגנוז לכם. וקל וחומר לעתיד לבוא, שתהיה ההלכה לפי בית שמאי, לדעת רוב ככל גדולי ישראל, אשר אומרים כך, כפי שדיברנו בעבר.

אבל צריכים להוסיף ולהגיד, שזהו גם כלפי בית הלל. אל תחשבו כי כיון שלעתיד לבוא ההלכה אינה כמותכם, אזי עמלתם לריק. לא. 'לכל צדיק וצדיק'. אתם עמלתם בתורה, ו'אלו ואלו דברי אלהים חיים'.

הפלא ופלא.

שאלה מהקהל: אבל הלא אצל בית הלל יהיו אז ש"י דברים שלא תהיה הלכה בהם כמותם, ולא ש"י כמו כלפי בית שמאי.

תשובת מרן שליט"א: כנראה בששת הדברים שהלכה בהם כעת כבית שמאי, יתהפך העניין, ותהיה ההלכה אז כבית הלל. אמנם אולי זה תלוי בטעמים השונים שנאמרו למה תהיה ההל' לעת"ל כב"ש, ואכמ"ל.

העניין דלעיל כתוב בספר שערי זוהר [מסכת עירובין דף י"ג ע"ב] וז"ל, זהו שכתוב בסיום משניות סוף עוקצין, הלוח דבש מאימתי

אצלינו. אלו דברים בטלים, כך הרמב"ם כותב על זה.

ומסביר הרמב"ם, כי הם לא נחלקו בדברים שהתקבלו למשה רבינו בסיני, אלא הם נחלקו רק בעניינים של סברות, לגבי הפרטים, בענפי-ענפי הענפים. כך הרמב"ם כותב בצורה מוחלטת, וסיים שזהו דבר ברור.

והוא אומר בתוך דבריו, אינך יכול להגיד, כי נחלש הלימוד ונהיתה מחלוקת. הרמב"ם כותב במפורש, כי הם אינם אשמים. אבל הוא לא מסביר, למה הם לא אשמים. יותר נכון, הוא כן מסביר, רק שקשה לנו להבין את ההסבר. הם לא אשמים, כי אתה לא יכול להגיד שהם יתווכחו כמו יהושע ופינחס. כך הרמב"ם אומר שם. משמע שהרמב"ם מתכוון, כי הדורות ירדו. אתה לא יכול להגיד, למה החכמים בדורות האלה אינם כמו החכמים בדורות הראשונים. יפתח בדורו, כשמואל בדורו.

מצד שני, לכאורה הרי בגמרא פסחים [דף ס"ז ע"א] כתוב כך, תנו רבנן, הלכה זו נתעלמה מבני בתירא. בני בתירא, הם היו הנשיאים אז.

פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת, אם לאו. אמרו, כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת, אם לאו? אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו. אמרו לו, כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר להם, וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת. בודאי שפסח דוחה את השבת.

אמרו לו, מנין לך? אמר להם, נאמר מועדו בפסח, ונאמר (במדבר כח, ב) מועדו בתמיד. מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת. ועוד, ק"ו הוא. ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת.

מיד הושיבוהו בראש, ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח. התחיל

שמאי לבית הלל, ע"כ חייב להיות שהדבר כך. אם כן, לכל צדיק וצדיק, כל התלמידים של בית שמאי, מי יודע כמה הם היו, עשרות או מאות. א"כ גם מצד הלשון, וגם מצד העניין, אלו בית שמאי ובית הלל.

ולמעשה יוצא שהכוונה לכל צדיקי ישראל, כי כפי מה שכתב המגלה העמוקות כל נשמות הצדיקים נכללים בבית שמאי ובית הלל, וכמובא לעיל ד"ה שהם.

מהי הסיבה, שקוראים להם 'לכל צדיק וצדיק'? לכאורה היה צ"ל, לכל חכם וחכם, או לכל תנא ותנא.

אולי הדבר בא להגיד, כי הם צודקים, כיון שהלכה כמותם. או בעולם הזה, או לעתיד לבוא. מלשון צדק, שהם יצדקו להלכה. אבל לא צריך להגיע לכך, אפשר לומר בפשטות כי מדברים על שכרם הגנוז לעת"ל, לכן כתבו 'צדיק'. כפי שמי שרובו זכויות, הוא נקרא צדיק. ומי שרובו עוונות, נקרא רשע, כמ"ש הרמב"ם פ"ג מתשובה. לכן מדברים על 'צדיק', כי המדובר על גן עדן, על העולם הבא, השכר שצפון להם, לכן צריכים לדבר על 'צדיק וצדיק' דוקא.

איך אפשר להבין את העניין, שתלמידי בית שמאי לא שימשו כל צרכם? לכאורה, זהו חסרון גדול. א"כ הא כיצד ולמה 'אלו ואלו דברי אלהים חיים'? הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה [בחלק השלישין], האריך להסביר כי טעה מי שחשב, שבית שמאי ובית הלל נחלקים בדברים שהתקבלו למשה רבינו בסיני, וממילא א"כ מישוהו מהם טעה פה. כי לא שימשו כל צרכם, ועי"ז רבתה המחלוקת, ונעשתה התורה כשתי תורות. כמבואר בגמרא במסכת סנהדרין [דף פ"ח ע"ב], וכן במסכת סוטה [דף מ"ז ע"ב]. מובן מדבריו כי היה איזה חכם שהבין כך – והרמב"ם חולק עליו – כי לדעת אותו חכם 'נפלה מחלוקת', מכיון שהם טעו בקבלה שלהם, או שכחו. א"כ האחד צודק, והשני לא קיבל נכון.

והרמב"ם כותב על כך שם, דברים קשים. הרמב"ם נשבע, חי ה', שהדבר דחוי מאד, זה לא נכון, זה מוציא לעז עליהם. הרי הם התקבלה מהם התורה

שערי יצחק – השיעור השבועי

נפשיה דרבן יוחנן בן זכאי, והוה רבן גמליאל, ועדאן – ועדיין – הוה רבי דוסא בן הורקינא ואחרני מן הנהו ראשונים. אף על גב דאידחו בית שמאי ונקבעה כל הלכה כבית הלל, הוה איכא פלוגאָתא – ניקוד פתח בגימ"ל, רק בלשון רבים מחלוקות, פלוגאָתא בשוא בלשון יחיד – בדברים אחרים בדורו של רבן גמליאל. כגון בין רבן גמליאל ורבי אליעזר בן הורקנוס, לגבי תנורו של עכנאי וכו' בבבא מציעא.

זהו חיזוק לרמב"ם, גם אם הוא לא התכוון לכך. ואעיקרא אינני יודע האם הרמב"ם ידע זאת, אם היתה האיגרת הזאת לנגד עיניו, אבל הרמב"ם הבין מעצמו שחובה להגיד כך, כי אי אפשר להאשים אותם. עכ"פ הדבר מחזק אותם.

ולהבין מה הפירוש 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', אפילו שהדבר בגלל כך, הדבר הוא כפי שידוע מפירוש הריטב"א בחידושו על עירובין שם, בשם חכמי צרפת, וזהו בעצם מדרש שוחר טוב, כי יש מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, הכל ניתן מסיני, כל הסברות הן אמיתיות. ואכמ"ל.

ביאור המחלוקת שבין המצפה איתן לבין הגרי"ז שטרן, בעניין הגימטריא שבמלים 'מסוף העולם ועד סופו', כלפי מספר הפעמים שהוזכר רבי עקיבא בש"ס וכו'.

ישנו עוד דבר נפלא, בסגנון הזה, במסכת יבמות [דף ט"ז ע"א] בזה"ל, בימי רבי דוסא בן הרכינס, הותרה צרת הבת לאחין. שמע מינה 'עשו', שמע מינה.

גופא, בימי רבי דוסא בן הרכינס, התירו צרת הבת לאחין, והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה, ועיניו קמו מלבא לבית המדרש. אמרו, מי ילך ויודיעו? אמר להן רבי יהושע, אני אלך. ואחריו מי? רבי אלעזר בן עזריה. ואחריו מי? רבי עקיבא. הלכו ועמדו על פתח ביתו וכו'.

תפסו והושיבו על מטה של זהב. א"ל, רבי, אמור לתלמידך אחר וישב. א"ל, ומי הוא? עקיבא בן יוסף. א"ל, אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב בני, שב. כמותך ירבו בישראל.

התחילו מסבבים אותו בהלכות, עד שהגיעו לצרת הבת. אמרו ליה, צרת הבת מהו? אמר

מקנטרן בדברים – הלל התחיל לתת להם מוסר – אמר להן, מי גרם לכם שאעלה מבבל, ואהיה נשיא עליכם? עצלות שהיתה בכם, שלא שמתם שני גדולי הדור, שמעיה ואבטליון.

א"כ הרי רואים, כי כאשר לא משמשים את גדולי הדור, זאת עצלות.

צריכים להגיד, כי זאת אינה סתירה לרמב"ם. הם בני בתירא – היו עצלנים, לפי המוסר שנתן להם הלל. כי הם יכלו לשמש את גדולי הדור, כפי שהוא – הלל – שימש אותם, ולכן הוא ידע גם הלכה זאת והם לא ידעו, א"כ זאת עצלות. משמע כי בני בתירא היו בדורות ההם, בדור שלו, ע"כ הם כן יכלו. משא"כ אחר כך, כבר ירדו הדורות.

הרמב"ם קובע שהם לא אשמים, וחייבים להבין כך, אבל חסר לנו פה קצת הבנה בעניין.

יכול להיות, אינני יודע האם הרמב"ם התכוון לכך, לא נראה שהוא התכוון לזה, אבל בכל אופן ישנו סיוע לדבריו, מאיגרת רב שרירא גאון, שם כתב כי מה שהם לא שימשו כל צרכם, זה בגלל הצרות והמלחמות שהיו. הם לא יכלו. מובן א"כ שהם לא אשמים בכך. רב שרירא גאון לא כתב, 'לא אשמים', אבל הדבר מתאים עם הרמב"ם.

כך כתוב באיגרת רב שרירא גאון – שהיתה לו את המסורת מן הדורות הראשונים – וז"ל, וכד אתו נמי שמאי והלל, בתלת מילי בלחוד הוא דאיפליגו. דאמרינן – זאת גמרא במסכת שבת דף י"ד ע"ב – אמר רב הונא, בג' מקומות נחלקו שמאי והלל.

וכיון דחרב בית המקדש, ואזלו לבית תר.

המקום בִּיתֵר, נקרא בספרי הקדמונים בִּית תור, כאן מתחלף החולם עם הצירי. ובעברית כיום אומרים, בִּיתֵר. עשו זאת בקמץ. אנחנו גורסים בִּיתֵר, לפי שזה בית תור. אלו שתי מלים.

וחרבה נמי. בסוף נחרבה ביתר, כנודע מה שהיה עם בר כוזיבא.

ואיפליגו רבנן לכל צד. ומשום הנך מהומות ושיגושי ושמד וצרות – היה 'שיגושי', מהומות. תרגום המלה הַמְהוּמָה [דברים כ"ח, כ'], שְׁגוּשָׁיָא. היו גם שמדות וצרות על שונאיהן של ישראל – לא שימשו כל צרכם, נפישן מחלוקות, מן כד נחת

להן, מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הלכה כדברי מי? אמר להן, הלכה כבית הלל. אמרו לו, והלא משמך אמרו, הלכה כבית שמאי. אמר להם, דוסא שמעתם, או בן הרכינס שמעתם? אמרו ליה, ת"י רבי, סתם שמענו. אמרו לנו 'בן הרכינס', וחשבנו שזהו אתה. אמר להם, אח קטן יש לי, בכור שטן [מהר"ן חיות: 'בחור שנון'] הוא, ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והיזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת. אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים, צרת הבת אסורה וכו'.

בסוף הוא נפגש עם רבי עקיבא, התווכח איתו, כמובא שם בזה"ל, תנא, כשנכנסו, נכנסו בפתח אחד. כשיצאו, יצאו בשלשה פתחים. פגע בו ברבי עקיבא, אקשי ליה ואוקמיה. נעמד רבי עקיבא בלי תשובה לקושייתו של ר' יונתן בן הרכינס. אמר לו – רבי יוחנן – אתה הוא עקיבא, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית לשם, ועדיין לא הגעת לרועי בקר. אמר לו רבי עקיבא, ואפילו לרועי צאן וכו'.

זהו מעשה נפלא מצד עצמו, אבל לא נעמוד כעת רק על נקודה אחת קטנה.

כתוב כאן שהוא אמר לו, 'עקיבא שמך הולך מסוף העולם ועד סופו'. הוא גם שיבח אותו, וגם נז' לעיל שאחיו – ר' דוסא – אמר לו את העניין הזה.

אומר המצפה איתן [שם], דבר מעניין. כמה פעמים מוזכר רבי עקיבא בש"ס? חמש מאות וששים וארבע פעמים. גימטריא 'מסוף העולם ועד סופו'. דהיינו, מהתחלת הש"ס ועד הסוף, מוזכר רבי עקיבא תקס"ד פעמים.

דרך אגב, מכאן רואים כי 'העולם' זהו הש"ס, הגמרא. לא משהו אחר.

חכם אחד אמר, אני רואה כי במהר"ם כתוב פעמים רבות 'מקשים העולם', אבל יצאתי לרחוב ולא שמעתי אף אחד אשר מקשה את הקושיא הזאת... הם לא יודעים כלל על מה המדובר. בסוף הבנתי, כי לא זהו 'העולם'. העולם הוא כאן, בישיבה. בתורה. זהו 'העולם'.

אס"כן, נפלא. 'מסוף העולם ועד סופו', היינו הך. זהו רבי עקיבא. הפלא ופלא. כך כתב המצפה איתן, שהיה אחד מגדולי ליטא. שמו מהר"ר אברהם ממינסק, יש לו גם ספר חשוב על הש"ס בשם משכיל לאיתן. שמו גם את הפירוש הזה בעין יעקב בצד, בדפוס וילנא, בשם אהבת איתן. וזה לשונו, דע כי מסוף העולם ועד סופו, גימטריא תקס"ד, נגד תקס"ד פעמים שנזכר רע"ק בכל הש"ס.

אבל הדבר לא נגמר כאן. ורבי עקיבא, אוצר בלום, לחד גירסא בגיטין [דף סז]. שם מובאים השבחים שלתנאים, ועל רבי עקיבא כתוב 'אוצר בלום'. מה נרמז בכך?

גימטריא שע"ה – שלוש מאות שבעים וחמש – שהלכה כמותו שע"ה פעמים, שע"ה עומדת לו. ולאידך גירסא, אוצר בלום, בסמ"ך, גימטריא רבי עקיבא.

הרי למשל לא קיי"ל שהלכה תמיד כרבי עקיבא, אלא הלכה כרבי עקיבא מחבריו, ולא מחבריו. שע"ה, עומדת לו.

אבל ישנה גירסא, אוצר בלום. רש"י גורס אוצר בלום, כמו אוצר שמסודר, זה מקרא וזה מדרש וזה אגדה, הכל היה לרבי עקיבא, כי היה לו יד ושם בתורה. אבל לפי המובא בתוספות שם, אוצר בלום, בסמ"ך, זה גימטריא רבי עקיבא.

האם הדבר מתאים לליטאים, לומר דבר כזה של גימטריאות? אמנם זאת גאונות, לדעת כמה פעמים הוא מוזכר בש"ס, וכמה פעמים הלכה כמותו, אבל רמזים? עיין לקמן.

והנה בא הגר"ז – מהר"ר יוסף זכריה – שטרן, שהוא ג"כ אחד מגדולי ליטא, והשדי חמד מביא אותו הרבה פעמים, והוא אינו מסכים לכך.

יש לו ספר בשם תהלוכות האגדות, והוא כותב שם [בפרק כ' דף ל"א] כך, בהגהות מצפה איתן ביבמות דף ט"ז, מסוף העולם ועד סופו, גימט' תקס"ד, נגד תקס"ד פעמים שמוזכר רע"ק בכל הש"ס.

וע"ז הוא מעיר, ומלבד היותו רמז רחוק במאמר ר"ד בן הרכינס, על מי שיזכיר שמו בסידור הש"ס בדורות המאוחרים הרבה עליו.

13

ואם נחשב מניין המימרות שבש"ס בבלי לבד, וגם מכל המסכתות קטנות שנסדרו מרבנן סבוראי, גם לצרף בכל מקום שנזכר שמו לבד בלי שום חידוש, לא יעלה גם לערך קרוב לת"ק. ואם נבוא לחשב כל מקום שנזכר שמו בשקלא וטריא מכל עניין, יעלה בערך תתש"מ. דהיינו, אלף מאתים וארבעים. כך הוא כותב.

*

אחרי מחילת כתה"ר, אמנם אנחנו לא מגיעים לקרסולי רגליו, אבל לאידך גיסא אנחנו צריכים לתרץ אותם, את מה שכתב בספר גלי רזיא, כי אלו אינם קטלי קני באגמא, וגם מהר"ר שמשון מאסטרופולי, הוא שאמר את הרמז של שע"ה. את הספר גלי רזיא, חיבר מה"ר אברהם תלמידו של רבינו האר"י. בשמות הספרים שבסוף ס' סדר הדורות דף כ"א ע"ג, וכן החיד"א בספרו שם הגדולים, כתבו כי בספר הזה ישנם דברים נוראים וכו'. אם כן, מי יכול לסתור דברים כאלה?

בספר גליא רזיא כתב כך, תקס"ד פעמים נזכר רבי עקיבא בש"ס, והלכה כמותו שע"ה פעמים, "שעה שעומדת לו". וכתב ע"ז הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופוליא, זה סוד נפלא, דמש"כ בגמ' כאן 'מסוף העולם ועד סופו' בגימטריא תקס"ד, כמספר פעמים שמופיע מתחילת הש"ס ועד סופו. זהו המקור.

*

נמשיך הלאה.

ראיתי גם בספר דרושים לכל חפציהם [ח"א פרשת בהעלותך, דרוש ל"ה, עמ' רמ"ח], כי גם הוא אינו מסכים לרמז הזה. הוא כותב, ונ"ב שזו שגגה.

למה זאת שגגה? כי כיום ישנו מחשב, ואפשר לבדוק בקלות, נותנים הוראה למחשב לבדוק כמה פעמים כתוב רבי עקיבא.

והוא אומר, אחר שנתאמת אצלינו שרבי עקיבא נזכר בש"ס תתתק"מ פעמים. אלף שלוש מאות וארבעים. אבל הוא מצא לו רמז אחר בחשבון. בגימטריא [בראשית ד', ט"ו], ה'ג ק'ן שבעתים יקם, כי רבי עקיבא היה משורש קין [צער הגלגולים הקדמה כ"ו]. וצל"ע.

הרב יחיאל מיכל שטרן כתב, כי בדקו במחשב, ומצאו כשלושת אלפים פעמים נז' רע"ק בש"ס.

הרי מי שאמר זאת, זהו רבי דוסא בן הרכינס, אשר היה תנא. עוד בזמן רבי עקיבא. וכן אחיו, ר' יונתן בן הרכינס. א"כ כיצד אתה אומר לי, כי הוא מזכיר מה שיהיה אחרי כמה דורות בש"ס בבלי? הרי רבינא ורב אשי, הם אשר סידרו את הש"ס, א"כ כיצד רבי דוסא בן הרכינס אומר מה יהיה בעתיד בגמרא? הלא הוא תנא מן התנאים, ועדיין לא היה הש"ס? איננו מבין זאת.

תמהני על המשכיל לאיתן – הכוונה שהוא חיבר גם ס' משכיל לאיתן, ובעל 'שכל' גדול – שהעתיק הדברים, ולא שם על לבבו להתבונן לעמוד על המניין. איך עשית חשבון?

ושהביא בהגהותיו לדבר ברור. כיצד אתה מביא זאת בתורת דבר ברור?

רואה אני שלא שמו על לבבם לגרוע מהחשבון כמה מימרות.

הוא כתב כך, בלשון רבים, כי בעצם כנראה הוא – המצפה איתן – שכח לציין את המקור שלו. הוא אכן כתב זאת, אבל אלו אינם הדברים שלו. הוא – הגרי"ז שטרן – כבר ידע זאת, רק שדילגתי קודם בטעות על זה. הוא מביא שם לפני כן, כי המקור לכך הוא מהספר גלי רזיא, ומגלה עמוקות שהובא במפתח בתלמוד וכו'. עוד מעט נראה זאת בפנים. אלו אינם דברים של המצפה איתן עצמו, אלא הוא העתיק זאת, וכנראה הוא שכח לציין מהיכן הוא לקח זאת, או נשמט מהדפוס, או אלה שהעתיקו לא הבינו. וכדומה. לא משנה.

בכל אופן, הוא תמיה על המשכיל לאיתן. כמו שאמרנו כי למחבר הספר מצפה איתן, ישנו ספר בשם משכיל לאיתן, חידושים יקרים על הש"ס, גאון גדול. כיצד אינך שם לב? הרי ישנם מקומות רבים, שרבי עקיבא מוזכר כפול, בכמה מקומות. זה לא דבר חדש נוסף שהוא אמר.

שנכפלו במקומות שונות, כמה פעמים בשמו אשר אין עניין להביאם בחשבון בדמותם, למצוא ע"פ אומדנא החשבון מהגימטריא.

ואם נבוא לחשב גם כל מתוספתא וירושלמי ומדרשים, יעלה יותר ממה שהזכירו. ורק בהגרע מהם חשבון הנכפלים – תשמעו איך גם הוא גאון עצום – ואז לא יהיה יותר מערך שני"ה. לא היה בזמנם מחשב, אז הוא חישב בערך. 'נראה לי'.

אבל צריכים לדעת, לנהוג בזהירות בדברים האלה.

ישנו ספר בשם היכלא [ג], קהילת בני תורה הר נוף דף ש"כ], הוא הביא זאת, והוא אומר [בהערה ח'] בזה"ל, ואמנם המחשבים – אינני יודע האם כוונתו על המחשבים, או המחשבים – בדקו, ונמצא הרבה יותר מתקס"ד.

אולם פשוט, שמה שמנה המצפה איתן – הוא סבר כי המצפה איתן הוא שמנה זאת, אולם זה לא המצפה איתן, אלא עוד לפניו – הוא לא כמה מוזכר שמו בש"ס, אלא בכמה סוגיות נזכר רע"ק. וכשנזכר באותה סוגיא כמה פעמים, חשיב פעם אחת.

צריכים לדעת, איך לחשב.

גם המחשב שבזמנינו, אין לו שכל. אינני יודע, אולי הוא חישוב גם את מה שמובא לפעמים ברי"ף, וכדומה.

שאלה מהקהל: הרי אפשר לחפש במחשב בגמרא בלבד ללא המפרשים שסביבה, כל שכן הרי"ף. תשובת מרן שליט"א: יכול להיות, תלוי מי ומה. ואיך חיפשו.

איני יודע, את מה המחשב שלהם הוסיף בחשבון, ואת מה הוא לא הוסיף בחשבון. בכל אופן, אנחנו מאמינים בני מאמינים, רק צריכים לדעת כיצד לחשב. מבחינת החשבון, צריכים לדעת איך לסדר את החשבון, ובודאי שהם ידעו מה שאמרו. אלו אנשים עם רוח אלהין קדישין, והם ידעו מה נכנס בחשבון ומה לא נכנס.

ברם לגבי הקושיא הראשונה שלו, כי הם דברי רבי דוסא בן הרכינס, א"כ למה אתה אומר כי זהו הש"ס בבלי. לא יתכן שהכוונה לש"ס. נלע"ד בס"ד שאמנם נכון, ואין ספק שרבי דוסא בן הרכינס לא התכוון לכך, אולם מן השמים שמו לו את המלים הללו בפיו. הרי את הביטוי הזה, אמרו גם הוא וגם אחיו הקטן, יונתן בן הרכינס, שניהם התבטאו פעמיים באותו הסגנון, 'שמך יוצא מסוף העולם ועד סופו'. שמו להם מן השמים את המלים הללו בפיהם. והראיה היא, כי היה אפשר לומר יותר פשוט, 'שמך יוצא בכל העולם', אבל בכוונת מכוונת שמו להם את המלים 'מסוף העולם ועד סופו'. א"כ נכון שהם עצמם לא התכוונו אז לכך,

אבל מן השמים, קורא הדורות מראש, על שם העתיד, נתנו כבוד לרבי עקיבא ברמזים שלתורה. כפי שאמרנו פעמים רבות בכל כגון דא, 'רוח י"י דיבר בם, ומלתו על לשונם'. א"כ זאת איננה שאלה.

נמצא, לגבי שתי השאלות, נראה שהן אינן דחיות. וחשוב לדעת, בכל כגון דא, לגבי כל מה שחז"ל אמרו, כל דבריהם כגחלי אש.

ואולי זאת הכוונה גם במס' נדה דף ל: לגבי התינוק במעי אמו, שהוא צופה אז ומביט 'מסוף העולם ועד סופו', אף כי במקומות אחרים אין הרמז הזה ניאות להם.

תשובה לשואל לגבי מה שאמר מרן שליט"א בשיעורו השבועי [מוצש"ק וירא], בעניין אכילת דגים בסעודה המפסקת.

דיברנו בס"ד בזמנו [בשיעור מוצש"ק וירא], בעניין דגים בסעודה המפסקת.

קיבלתי על כך מכתב מהרה"ג משה פוליטנסקי שליט"א – הוא שלח זאת כבר מלפני הרבה זמן, אבל רק כעת הסתדר לי להביא זאת – וזה לשונו, יום ג' כ"ה חשון תשפ"ד.

לכבוד הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א. ראשית כל, ברצוני להודות לכת"ר שליט"א על שיעוריו הנפלאים הנדפסים מדי שבוע בקבצי 'שערי יצחק', ומביאים תועלת גדולה בבירור ההלכות כל פרט ופרט בדקדוק רב, דבר דבור על אפניו.

ועל שלעתה באתי, שראיתי בקובץ של פרשת וירא, שהביא כת"ר שלא היו אוכלים דגים בסעודה המפסקת בערב תשעה באב, ונשאל תוכ"ד הדברים מה לגבי סעודה מפסקת בערב יוהכ"פ, והשיב: אז אדרבה מצוה לאכול דגים כידוע, מי שמתענג באכילתם, עכ"ד.

ויש לדון בזה, דהנה בגמרא ביומא (י"ח א') מבואר שלא היו מאכילים את הכהן גדול בערב יום הכיפורים דברים המביאים לידי טומאה.

אם אוכלים דגים בסעודה המפסקת, הדבר עלול ח"ו להזיק.

ובמהרי"ל (הלכות ערב יום כיפור אות ח') כתב שכל אדם אסור לאכול בערב יום כיפור מאכלי

שערי יצחק – השיעור השבועי

מוצאים כי הדבר מתרץ איזו קושיא מפה לשם, אפילו שהוא בעצמו לא התכוון, כי לא עמד עליה. כך אמרנו אז.

וציין למש"כ בספר נפלאות מתורתך (פר' פינחס עמ' רנ"ז) בשם הגר"ח מוולאז'ין, התומים והחתם סופר ועוד. ומכיוון שאין לי את הספר הנ"ל, אשמח לקבל את הדברים הללו.

ואחתום בברכת הדיוט, שיזכה כת"ר להמשיך להאציל מאור תורתו על בני תימן בפרט ועל כל עולם התורה בכלל, עד ביאת גוא"צ בב"א. משה פוליטנסקי.

לגבי הספר נפלאות מתורתך, ב"ה יש כיום את אוצר החכמה, ואפשר להסתכל שם ולהשיג את זה בקלות. ב"ה שהקב"ה זיכה אותנו באוצר גדול כזה, אשר ממש יש בו תועלת עצומה, לא יסולא בפז. ויהי רצון שנזכה עוד ועוד.

בכל אופן, לעיקר שאלתנו, למעשה כבר דיברנו על כך, כי אי אפשר להגיד האם נהגו אצלנו לאכול דגים או שלא נהגו, לא ניתן לדבר בזה על 'מנהגים', מכיון שעניין הדגים אצלנו, ברוב המקומות לא היו דגים במשך כל ימות השנה, הדבר לא היה מצוי, לא אכלו דגים.

אבל לגופו של עניין, כתבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סימן קי"ב סעיף י"ג] כך, אין לאכול בסעודה זו – דהיינו בסעודה המפסקת – אלא דברים שהם קלים להתעכל, כגון בשר עוף. וכן לא יאכל ולא ישתה דברים המחממים, כגון מאכלים המתובלים בבשמים וכרכום, וכן ביצים וחלב חם ודגים ויין, ושום צלוי או מבושל וכו'.

א"כ יוצא, כי מה שאמרנו אז בשיעור, אכן זה לא מדויק. אפשר לטעות בכך. אבל למעשה, זה לא שהדבר אסור, אלא שראוי להחמיר בכך. ולגבי 'מנהג', עוד מעט נראה לגבי אלה המיעוט שכן שייך לומר אצלם נהגו – ביררתי זאת אצלם, לפחות אצל חלקם – אבל למעשה כבר בשיעור וילך התשע"ט אמרנו והדגשנו, אני גם צריך לתקן זאת בשע"ה, כי זה לא שהדבר 'אסור', אלא 'לא ראוי'. ולהוסיף, וכן טוב ממדת חסידות לא לאכול דברים המחממים.

זה אינו איסור מצד הדין, כאשר כך מבואר בכמה אחרונים. לכן, מבחינת מנהג לא דיברנו, ומבחינה

חלב, כיון שהם מרבים את הזרע. ואמנם לגבי סעודת שחרית דנו בזה הפוסקים ליישב המנהג, אך בסעודה המפסקת נקטו הרבה פוסקים שאין לאכול מאכלי חלב, כן פסקו הרמ"א (סי' תר"ח סעיף ד'), הב"ח (ס"ק א'), המגן אברהם (ס"ק ז') והמשנה ברורה (ס"ק ט"ז).

וכיון שכך, הרי דגים גם הם מרבים זרע, וכמו שכתב בפירוש המשניות להרמב"ם (יומא פ"א מ"ד) שאין נותנים לכהן גדול בערב יום הכפורים שום מאכל המרבה את הזרע או שמביא לידי קישוי, כגון הדגים והחלב והביצים המתובלין בתבלין. ומבואר שדגים מרבים זרע [והו"ד בפרי חדש (ס"ק ד') ובפרי מגדים (ס"ק ז') ובמחצית השקל (ס"ק ו'), וכן מבואר במגן אברהם (ס"ק ז') יעויין שם], ואם כן אין לאכול דגים בסעודה המפסקת.

ומצאתי שכתב כן המטה אפרים (סי' תר"ח סעיף א') שאין לאכול דגים בסעודה המפסקת, וכן הקיצור שולחן ערוך (סי' קל"א סעיף י"ב) כתב שנוהגין שאין אוכלים דגים בסעודה זו.

ואף מחכמי ספרד, ראיתי כמה שכתבו שלא לאכול דגים בסעודה מפסקת. שכן כתבו בספר שולחן גבוה לרבי יוסף מולכו (סי' תר"ח ס"ק ז') ובספר יפה ללב לרבי רחמים נסים יצחק פלאגי (סי' תר"ד ס"ק ב'), וכן כתבו הבן איש חי (שנה א' פר' וילך אות א') והכף החיים (סי' תר"ח ס"ק כ"ט), וכן שמעתי שנוהגים אף בני ספרד בזמנינו. וברצוני לברר, האם מנהג בני תימן הוא כן לאכול דגים בסעודה המפסקת, ולא כדעת כל הפוסקים הנ"ל.

הוא הבין מהדברים שלנו, כי כן נוהגים לאכול דגים.

אח"כ הוא שואל, דבר נוסף. כמו כן, ראיתי עוד שהובא בקובץ הנ"ל, שלפעמים רואים בדברי מרן הב"י, כי למרות שהוא לא כיוון אל הדברים, אבל 'רוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו'. זהו בדיוק מה שדיברנו מקודם. דהיינו, שלפעמים גם בספר שולחן ערוך נכתבו דברים, למרות שהמחבר מרן הבית יוסף לא התכוון אליהם, אבל מן השמים זיכו אותו שהוא יכתוב מלים, שכאשר מתעמקים

הלכתית אנחנו סוברים כי הדבר אינו אסור, אלא שטוב ממדת חסידות להחמיר בזה, שלא יבוא ח"ו מכך לידי מכשול.

מבחינת מנהג, ביקשתי מידידנו הנעלה הרה"ג שלמה חגבי הי"ו שיבדוק זאת, הרי הוא השתדל מאוד לגבי כל העניין הזה עם הדגים, עם מישהו שהיה זאת אצלם בתימן. הקראנו בזמנו את המכתב שהוא כתב על כך, לגבי מאכלי חלב, וכעת הוא הוסיף לנו את העניין הזה בזה"ל, ובענין אם אכלו דגים בערב יום הכיפורים, בבוקר ובסעודה מפסקת, אמר לי הנז"ל לי – הוא שאל את מי שהיה זאת אצלם בתימן – שלא אכלו אז דגים, משום שאופן בישול הדגים היה שמבשלים את הדגים עם חריף, והיות ודבר חריף מצמיא, ולפני צום אינו כדאי, לכן לא היו אוכלים דגים כלל. אלא היו אוכלים כובאנה עם רסק עגבניות וביצים וסלט ירקות ומאכלי חלב.

ברוכים יהיו, ויישר חיליהו לאורייתא.

יוצא כי בעצם גם אין הוכחה מצד המנהג, שנוהגים לא לאכול דגים, והדבר נשאר תלוי. כל אחד, לפי ההנהגה שלו. אין מנהג, ואין איסור, רק עניין של מדת חסידות, ומה טוב להיזהר. זאת היא המסקנא.

ובתימן נהגו לאכול אז בערב כיפור בסעודה המפסקת פתות מבושל עם חמאה, וממילא אפשר גם כן לומר שלפי מנהגינו אין מניעה מלאכול אז דגים, שהרי טעם המונעים שווה למאכלי חלב ולדגים. אך שמא חמאה אינה בכלל מאכלי חלב לעניין זה, וכדרך שמצינו אליבא דהסוברים שאין לאכול דגים עם גבינה, דיש אומרים שחמאה אינה בכלל. וכל שכן כשהיא מבושלת עם הרבה פת כבנדון דידן. וצריך בירור. איתמר.

בעניין 'מבצע התרגום' שעושים כעת. חשיבות קריאת התרגום, הן מצד החיוב מתקנת חז"ל, והן מצד התועלת שישנה בכך בפרט בזמנינו.

נסיים בדבר אחרון.

ב"ה אשרינו מה טוב חלקינו, יש עכשיו 'מבצע התרגום'.

פירסמו כי לאור קריאתם הנחרצת של רבינו עדתינו על חשיבות התרגום ושלא לבטלו חלילה,

יוצאים במבצע חסר תקדים לכל ילד שיתרגם בבית הכנסת עשרים ואחד מברכים...

כאן אצלי כתוב עשרים, אבל מראים לי פה נוסח אחר שכתוב בו עשרים ואחת, אולי כנראה בגלל שזאת גימטריא אהי"ה...

הערה מהקהל: ולכאורה הטעם למניין זה, היינו שלוש פרשיות, שיש בהן עשרים ואחד מברכים.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. ילד שיתרגם את כל המברכים של שלושת הפרשיות. כך היה נפוץ בעבר. היום מצוי שנותרים לכל ילד לתרגם רק מברך אחד...

שובר קניה וכו' עשרות פרסים יוקרתיים.

זאת בכדי לעודד את הילדים, לשנן את התרגום, לקרוא אותו ברבים, כי הדבר חשוב מאד. שמחתי מאד על הדבר הזה, שעושים את זה. אני רואה פה למטה, כי זה מופץ בכל הארץ, מהצפון ועד הדרום. למשל צפת, ירושלים, ביתר עילית, אשדוד. ב"ה בכל הארץ יצא קום.

צריכים לדעת, לגבי עניין התרגום, כי לא דבר ריק הוא. לצערינו, ישנם כאלה מקרוב שביטלו את זה, או עשו פשרות למחצה לשליש ולרביע, למשלם ישנם שאת תרגום ההפטרה הורידו, או לתרגם רק ראשון, כל מיני. אבל צריכים לדעת, כי מנהג אבותינו נע"ג הוא כפי שיטת הגאונים, שהתרגום הוא חובה, ובכלל זה ההפטרות.

הבאתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ג' [סימן ק"ז], תחת הכותרת על התרגום בזמנינו, חיובו ותועלתו, כי רב נטרונאי גאון כותב במפורש, שהמקומות שאינם מתרגמים, אינם יוצאים ידי חובתם וכו'. הלכך חייבים לתרגם וכו'. ואם מפני שאינם יודעים לתרגם, ילמדו ויתרגמו.

והבאתי עוד שם, וכ"כ רב האי גאון, אחרון הגאונים בזמן וראשונים במעלה, שהתרגום הוא תקנת נביאים, ומצוה לתרגם וכו'. יעו"ש"ב, ועוד פרטים בתשובה שלאחר מכן, לגבי עמידה בתרגום, ושלא להישען אז וכו'.

חשוב מאד לדעת, לגבי התרגום, כי חוץ מן ההלכה, שזאת חובה לתרגם, ישנה בכך גם תועלת גדולה מאד, בפרט בזמנינו, כי עיי"כ הילדים מבינים היטב את השפה הארמית, כאשר

כל דברי חז"ל, כולם אמתיים וקיימים לעולמי עד. והשם ברוך הוא יזכינו ללכת בעיקבותיהם, אכי"ר.

הם לומדים גמרא. ועוד הרבה מספרי חז"ל, כתובים בלשון ארמית. מי שאינו יודע ארמית, הוא כמו 'עוף המצפצף'. אם לא מבינים את משמעות המלים ופירושם, כאשר מבינים 'בערך', טעיות. ואינני מדבר על מה שמשבשים את הקריאה ומעוותים אותה, מחוסר ידיעה.

וראיתי אפילו תלמידי חכמים אשכנזים, כי כיון שהם לא ידעו את הפירוש המדויק שלמלה בתרגום, היתה להם נפקותא מבחינה הלכתית. הבאתי זאת בשלחן ערוך המקוצר [חיו"ד, הלכות לימוד תשב"ר, בעיני יצחק הערה כ', דף מ"א], לגבי 'ערקתא דמסנא'. לא הבינו מה החילוק, בין מסנא, לבין מסנא. מסנא זהו מנעל בלשון יחיד, ומסנאי זה בלשון רבים. ובפרט שהם טועים וקוראים את הנו"ן שהיא בקמץ כאילו זה בצירי, לכן גם כאשר זה כתוב באל"ף, הם ממילא לא הבחינו.

התועלת בכך, עצומה מכל הבחינות. ולכן אשריהם ואשרי חלקם, כל אלה שזוכים להפיץ את הדבר הזה. צריכים לעודד את הילדים, שידעו כי ישנה ברכה גדולה בדבר הזה.

חויז ממה שבתרגום, ישנם פירושים. הרבה פעמים לא מבינים את הפירוש בתורה, זולת לפי התרגום. וקל וחומר בהפטרה. יונתן בן עוזיאל מוסיף ומפענח הרבה דברים, יותר מאונקלוס אשר רק העתיק את המלים. למשל בפרשת ויחי שקראנו, ברכות יעקב לשבטים, שם אונקלוס הרחיב. אבל בדרך כלל, זה כמעט מלה מול מלה, הוא לא מרחיב. אמנם פה ושם הוא מוסיף דברים, או מסביר אותם, עפ"י תורה שבע"פ, בכדי שלא יהיו לשומעים טעיות. אבל יונתן בן עוזיאל, שתרגם את הנביאים, מוסיף הרבה, בהפטרה התרגום ממש מאיר עיניים, הרבה דברים סתומים שלא מבינים, ע"י התרגום הם מובנים.

אבל העיקר הוא, שזאת הלכה, והדבר הוא חובה. מה שאנחנו מוסיפים, זה רק ציצים ופרחים בכדי לחזק זאת. ישנה בכך גם 'מתן שכרה בצדה', מכל הבחינות.

השם ברוך הוא יזכנו, להחזיק את מסורת אבותינו האמיתית. וכפי שאמרנו בשיעור הקודם, כך נאה לנו וכך יאה לנו, להחזיק ולחזק את השרשים. כי

לקי"ו

לוח חזרה על הלכות טהרה
ללימוד יומי בימי השובבי"ם

מתוך ספר 'שלחן ערוך המקוצר' חלק יורה דעה כרך קדושה

פרשת ש'מות	
יום א'	ס' קנ"א - א, ב
יום ב'	ס' קנ"א - ג, ד, ה, ו, ז
יום ג'	ס' קנ"א - ח, ט, י, יא, יב
יום ד'	ס' קנ"א - יג, יד, טו
יום ה'	ס' קנ"א - טז, יז, יח
יום ו'	ס' קנ"א - יט, כ
ש"ק	ס' קנ"א - כא, כב, כג

פרשת ו'ארא	
יום א'	ס' קנ"ב - א, ב, ג, ד, ה, ו, ז
יום ב'	ס' קנ"ב - ח, ט, י, יא, יב, יג
יום ג'	ס' קנ"ב - יד, טו, טז, יז, יח, יט
יום ד'	ס' קנ"ג - כ, כא, כב, כג, כד, קנ"ג-א
יום ה'	ס' קנ"ג - ב, ג, ד, ה, ו, ז
יום ו'	ס' קנ"ג - ח, ט, י, יא
ש"ק	ס' קנ"ג - יב, יג, יד, טו, טז

פרשת ב'א	
יום א'	ס' קנ"ד - א, ב, ג
יום ב'	ס' קנ"ד - ד, ה, ו, ז, ח, ט, י
יום ג'	ס' קנ"ד - יא, יב, יג, יד
יום ד'	ס' קנ"ד - טו, טז, יז, יח, יט
יום ה'	ס' קנ"ד - כ, כא, כב, כג, כד
יום ו'	ס' קנ"ד - כה, כו, כז, כח, כט
ש"ק	ס' קנ"ד - ל, לא, לב, לג

פרשת ב'שלח	
יום א'	ס' קנ"ה - א, ב
יום ב'	ס' קנ"ה - ג, ד
יום ג'	ס' קנ"ה - ה, ו
יום ד'	ס' קנ"ה - ז, ח, ט, י
יום ה'	ס' קנ"ה - יא, יב, יג, יד
יום ו'	ס' קנ"ה - טו
ש"ק	ס' קנ"ה - טז, יז, יח

פרשת י'תרו	
יום א'	ס' קנ"ו - א, ב, ג
יום ב'	ס' קנ"ו - ד, ה
יום ג'	ס' קנ"ו - ו, ז
יום ד'	ס' קנ"ז - א, ב
יום ה'	ס' קנ"ז - ג, ד
יום ו'	ס' קנ"ז - ה, ו, ז, ח, ט
ש"ק	ס' קנ"ז - י, יא, יב, יג

פרשת מ'שפטים	
יום א'	ס' קנ"ח - א, ב, ג, ד, ה
יום ב'	ס' קנ"ח - ו, ז, ח
יום ג'	ס' קנ"ח - ט, י, יא
יום ד'	ס' קנ"ח - יב, יג, יד
יום ה'	ס' קנ"ח - טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא
יום ו'	ס' קנ"ח - כב, כג, כד, כה, כו
ש"ק	ס' קנ"ח - כז, כח, כט

חדשי!

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבל ישירות לטייל הלכה יומית על הלכות טהרה לפי סדר ההספק הנ"ל כולל שאלות להורה על ההספק השבועי המעוניין ישלח בקשה להצטרפות בדוא"ל: or@shtaygen.co.il

מועדי השם

פסקי דינים והנהגות לימי שובבי"ם ת"ת על פי הוראות מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

בעל שו"ת עולת יצחק ב"ח, ש"ע המקוצר ח"ח, ועוד

מעלת ימי השובבי"ם

א. ימי שובבי"ם ת"ת (שהם שמונת השבועות שקוראים בהם בס"ת פרשיות שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים תרומה תצוה) הם ימים מיוחדים לתיקון עבירות באופן כללי, ובפרט לתיקון ענייני הקדושה, וצריכים אנו לנצל ימים אלו, לבל יחמקו מאיתנו ללא תועלת, ובפרט בשנה מעוברת.¹

התעוררות לתשובה

ב. אדם המרגיש התעוררות לתשובה בימים אלו, בל יחשוב שהוא דבר טבעי וסתמי, אלא צריך לידע שזוהי בת קול היוצאת מן השמים לעוררו, ושזיכוהו מן השמים לשמוע אותה.²

תיקון העבירות לתלמידי חכמים

ג. בענין התענית לתיקון העבירות, בת"ח שתורתם אומנותם, ישנה מחלוקת בין הפוסקים למקובלים. הפוסקים כותבים שבמקום להתענות בפועל, אפשר לת"ח לתקן עבירותיו ע"י צדקה או עסק התורה.³ והמקובלים כותבים שבכל מקרה גם בעלי תורה אינם פטורים מענין התענית.⁴

עבר אותה עבירה מספר פעמים

ד. כל התיקונים (ספר הרוקח בהל' תשובה, האר"י ז"ל שער רוח הקודש, ארחות צדיקים שער התשובה) הוא רק אם עבר על עבירה פעם אחת. אבל אם חזר ועבר מספר פעמים על אותה עבירה בזה יש שלוש שיטות:

יש אומרים שאת כל עבירה ועבירה שעשה, צריך לתקן בנפרד, ע"י מספר התעניות הנצרכים לה כפי תיקונה.⁵ יש אומרים שמספיק ג' פעמים לחזור על התיקון, ובזה מתקן אותה עבירה ואפילו עבר אותה הרבה מאוד.⁶ ויש אומרים שתיקון אחד מועיל לתקן כל הפעמים שעבר את אותה עבירה,⁷ ולכן המיקל יש לו על מה שיסמוך.

עבר אחת משלושת עבירות החמורות

ה. אע"פ שיש אומרים כי על שלושת העבירות החמורות (גילוי עריות, שפיכות דמים וע"ז) אין מועילה תשובה, ואף אם עשה תשובה יקבל ענשו בעולם הבא.⁸ העיקר כדעת מהרי"ץ וכן החיד"א שאין עבירה שלא ניתן לתקנה ע"י תשובה.⁹

השתתפות בסעודת פדיון הבן

ו. המשתתף בסעודת פדיון הבן, נחשב לו כפ"ד תעניתו.¹⁰

הניעור באשמורת הבוקר

ז. הניעור באשמורת הבוקר שעה אחת קודם היום ועוסק בתורה, כל היום הוא והלילה הבא אחריו, עד לאחר תפילת השחר של היום השני ולא מפסיק מלהגות בתורה, רק לעת מצוא ולהתפלל ולאכול סעודה לשובע נפשו ולא למותרות, הרי זה נחשב לתשושי כח, ועולה לו ל"ג תעניות. (חמדת ימים ח"ב פ"א אות ס"א).

תענית הראב"ד

ח. תענית הראב"ד, דהיינו שמכין לעצמו מאכל שאוהב, ומתחיל לאכול ומפסיק באמצע.¹¹ וזה גם מועיל כצירוף לתעניות, בבחינת תוספת על העיקר.

מקורות וציטוטים

1. שע"ה חלק ששיהל' שמירת הברית סי' ר"ד סי"ז.

2. שערי יצחק בא התש"ע. נפלאות מתורתך פרשת שמות (בכתובים).

3. כף החיים (סימן תקע"א ס"ק ח') בשם זרע אמת (ח"א סימן פ"ט) שהשיג על השל"ה ואסר לת"ח להרבות בתעניות וסיגופים היכא דלא מצי לצעורי נפשיה. ע"ש. ועוד כתב שאם נודעו לו חטאיו אשר חטא שראוי להתענות עליהם מחויב הוא להתענות בפועל. כתב ארחות צדיקים (לפני שמנה את כל מנייני התעניות לכל עבירה) שבדורות אלו שאנשים חלשים, אם הוא בעל תורה, יש להקל עליו, אבל יעסוק בתורה עסק גדול ומקורו ממה שאמרו חז"ל (ויקרא רבה כה.א) אם נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה, אם למוד להיות קורא דף אחד יקרא שני דפים, לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים וכו'. אלמא יש כפרה ברוב לימוד. ע"ש.

ויתר על כן כותב בשו"ת זרע אמת שעל ת"ח לא נאמרו כלל ענייני התעניות, היות וע"י התעניות יתמעט לימוד התורה ועדיף שילמד ולא יתענה (ודעת האר"י ז"ל דאף שממעט הלימוד, יתענה לתקן הפגם). אבל ראוי שיעשה לפחות פעם אחת בשנה פ"ד תעניות. ובזמנינו במקומות שעושים את התיקונים הנ"ל, מתענים יום אחד שני או חמישי ועושים פדיון לפ"ד תעניות, דהיינו נותנים מחיר סעודות של פ"ד ימים (ג' סעודות ביום).

4. והברכי יוסף הוסיף בשם האר"י ז"ל שמחויב להתענות במקרה כזה אף שממעט הלימוד ע"ז. וע"ע שם באורך.

5. מובא באיגרת התשובה להגר"ז דף צ"ב פרק ג'.

6. שם.

7. הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג אר"ח סימן ל"ה.

8. הובאו דבריהם בסמיכת חכמים על מסכת ברכות דף כ"ח ע"ב.

9. מהרי"ץ בעץ חיים ח"א (דף קכ"ה ע"ב), גבי פסוק תשב אנוש עד דכ"א. והחיד"א בספר דבש לפי (ע' תשובה אות י"ט) והוכחתו שדור המבול עשו את כל העבירות ואם היו חוזרים בתשובה היה מועיל להם לבטל את המבול כדאי' בסנהדרין דף ק"ח ע"א. [ובנפלאות מתורתך פ' קדושים הארכנו על זה. יב"ן]

10. ורמז לכך נאמר "ויקח משה את כסף הפדיוס" (במדבר, ג' מ"ט), שנאמר בענין פדיון בכור. פ"ד-יום. ויש לזה מקור, כמבואר בנפלא"מ שם דף ע"א.

11. ע"י מג"א סימן תקע"א סק"א, ושאר אחרונים שם.

יתבודד עם קונו כאילו עומד לפניו בדין

ט. כתב השל"ה בשם ספר חרדים, שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב האר"י ז"ל, שכל מה שתמצא בספרים שצריך סיגופים ותעניות וכו', לא נזכרו דברים אלו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה', לא יחלש ולא יתבטל מלימודו. אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו, ויתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לאל יתברך כאשר ידבר העבד אל רבו וכן אל אביו¹².

קיבל ע"ע תענית ופגע לו בר"ח

י. אדם שקיבל על עצמו להתענות שני וחמישי כל ימי השבובים ופגע לו ר"ח בשני או חמישי, עיין שלחן ערוך סי' תק"ע סעיף א'.

פדיון התענית בממון

יא. אדם שקשה עליו התענית, רשאי לפדות התענית בממון¹³ ויעשה תשובה אמיתית ושב ורפא לו.

שיעור פדיון פ"ד תעניות

יב. בענין שיעור פדיון פ"ד תעניות, יש כמה דעות.

שיטת הרמ"א - "אם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטים לצדקה"¹⁴. נמצא ש-פ"ד ימים הוא 1008 פשיטים, א"כ פדיון פ"ד תעניות הינו כ-952 גרם כסף (לשיטת ש"ע הרב סימן של"ד סכ"ח, שח"י פשיטים הינם סלע של תורה, שהוא 17 גרם כסף, וכיום גרם כסף עולה כ-3.00 ₪) והוא 2856 ₪.

לשיטת החיד"א - מועיל פדיון התענית בפרוטות ודיו¹⁵, והוא כ-7 ₪. (לפי חשבון 0.08 אג' לשווה פרוטה לחומרא¹⁶).

לשיטת היפה ללב - "המנהג עתה לתת פדיון תענית לכל יום דמי סעודת היום"¹⁷. ובזה ישנם כמה שיטות כיצד לחשב את ערך הסעודות. בספר לשון חכמים (ח"א סימן ס"ו תיקון ע' לשו"ל) כתב שכל סעודה לפחות ע"ב דרהם פת וע"ב דרהם לפתן.

ולשיטתנו שדרהם הוא 3.2 גרם, עולה שהוא שיעור 460.8 גרם לסעודה (פת ולפתן), כפול פ"ד ימים.

ובימינו הרבה מן המקומות שעושים את הפדיון, משערים לפי סעודה ליום, דהיינו כמה אדם ממוצע אוכל ליום, כגון סעודה אחת לחמניה ולבן, עולה בערך 2.30 ₪ כנגד 84 ימים, הוא כ-200 ₪.

דברים המועילים לתיקון הברית

יג. להלן מובאים דברים המועילים לתיקון הברית מתוך שלחן ערוך המקוצר ח"ז סימן ר"ד סעיף י"ח: [סימן כ"ד בגימט' צדי"ק כולל ח"י סעיפים, רמז ליסוד, ח"י עולמים]

- א. להתפלל בכונה ובבכי. והבכי מתקן פגם העיניים, שהוא שורש החטא¹⁸.
- ב. אמירת בריך שמיה בעת הוצאת ס"ת, מסוגלת לכפר עון הקרי, ועיקר זמן אמירתו במנחה של שבת¹⁹.
- ג. להיות מעשרה הראשונים בבית הכנסת²⁰.
- ד. לעלות לתורה לפחות פעם אחת בכל חודש, (כגון ע"י קניה, אבל לא יעלה בלא רשות²¹).
- ה. לשמור שבת כהלכתו ולענגו²².
- ו. כשהוא עושה איזה מצוה, יעשה בכח ובזריזות עד שיתחמם וזיע בה, ובפרט בהכנת המצות לפסח²³.
- ז. לכבד ולאהוב לומדי תורה²⁴.
- ח. לגדל בניו לתלמוד תורה, ולהדריכם ביראת שמים²⁵.
- ט. לגדל יתום בתוך ביתו, ויתנהג עמו כמו עם בנו²⁶.
- י. להרבות בצדקה לעניים²⁷.
- יא. לעסוק במצות הכנסת כלה²⁸.
- יב. להדר להיות סנדק שימולו ילדים על ברכיו²⁹.
- יג. לקום בחצות הלילה לומר תיקון חצות בבכי³⁰.
- יד. לבחור במדת הענוה, וכאשר ישמע שמחרפים אותו ישתוק וימחול³¹.

מקורות וציטוטים

22. מרן שליט"א האריך בשיעוריו האחרונים (כולל מוצש"ק בשלח בלי נדר), וביאר מהו הגדר בשמירת שבת "כהלכתך", והעלה בזה אחד עשר פירושים.
23. יסוד יוסף שם.
24. שם.
25. שם.
26. שם.
27. שם. וראוי ליתן גם בסוף הזמירות שחרית באמירת ויברך דויד, שהוא מתיקוני הברית (שולי המעיל סימן ו' אות מ"א דף ר"ב ד"ה אמנם).
28. כתב בספר קרנות צדיק פרק ג' אות ס"ז בשם זרע אמת בזה"ל: "יטרח בהכנסת חתן וכלה וישמחם" עכ"ל.
29. יסוד יוסף שם.
30. שם.
31. שם.

12. הביאו הביאור הלכה בסימן תקעא ד"ה ת"ח.
13. שו"ת רב פעלים (ח"ג אר"ח סימן ל"ה). ומצינו להמשנ"ב (סימן של"ד ס"ק פ"א) שכתב ששקול צער הממון כצער התענית.
14. סימן של"ד סעיף כ"ו.
15. מובא בשו"ת רב פעלים שם, וכ"כ בספר בניהו בן יהוידע תקוני הנפש דף ס"ו ע"ב למי שאין ידו משגת לפדות כל תענית בפרוטה.
16. כפי שהתפרסם לאחרונה. ועי"ע בשו"ת פאת ים סימן מ"ח.
17. מובא בכף החיים סימן תקס"ח אות נ"ב.
18. מעיל קטון למהרי"ץ סימן ו' ס"ק קכ"ג דף ער"ד ער"ה.
19. מהרי"ץ בעץ חיים דף ס"ג ע"ב, ובשתילי זתים אר"ח קל"ד סק"ג בשם סולת ברורה.
20. מעיל קטון סימן א' ס"ק ס' דף ס"ג.
21. שע"ה שם הערה ק' בשם "יסוד יוסף" תיקוני החטא אות ב'.

האברכים היקרים שעמלו בענין זה של דף הלכות והנהגות לגבי ימי השובבי"ם.

ישר חיליהו לאוריתא. עברתי לפום ריהטא על הדברים, וזכות הרבים תלויה בכם, אשריכם ואשרי חלקכם, תיקנתי והוספתי קצת השלמות. וראיתי להוסיף עוד. כי תעניות שובבי"ם הם מנהג קדום בתפוצות ישראל, כדאי' בשער רוח"ק תיקון כ"ז, ונזכרו לראשונה עוד לפני רבינו האר"י, בספר לקט יושר (שחיבר תלמידו של בעל תרומת הדשן) בדף קט"ז. והזכירו את ימי השובבי"ם גם כמה מחכמי תימן האחרונים, הלא המה מה"ר פינחס הכהן באור תורה ומהר"ש בדיחי בעולת שלמה (והובא גם כן בחן טוב הנדפס מחדש דף קצ"ו) והר"א בן דוד הלוי במפי חכמים. וכבר בתימן נהגו כן יחידי סגולה, כמו שהעליתי בס"ד בש"ע המקוצר בהל' תעניות סי' ק"ח הערה כ"ב.

כל שכן בזמנינו שהדבר נחוץ מאוד, ולרוב הטרדות אקצר. וחפץ ה' בידכם יצלח.